Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 226 (11724) | 1981 чылдың сентябрь 29, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

АЖЫЛДЫҢ АЖЫКТЫЫН, ШЫНАРЫН БЕДИДЕР ДЭЭШ

Машина тудуунуң бүдүрүлгелериниң болгаш каттыжышкыннарының коллективтери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шинтпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын улам-на бедидер дээш социалистиг чарышты калбартып, чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап турар. Машина тудуунуң бүдүрүлгелериниң база каттыжышкыннарының хөй коллективтери үнелиг чугула эгелээшкиннерни кылган. Чижээ, КамАЗ-та мурнакчы бригадаларың инициативазын сөзүглеар автоматтыг шугумнарның төлевилел күүзүн хуусаа бетинде ажыглалга бүрүн киирер база ол шугумнарны бедик будүрүкчүлүг ажылдадыр дээш шимчээшкин калбарган.

Полиграфия машиналарын бүдүрер Ленинград заводунуң коллективи база үнелиг инициативаны илергейлээн: бригадаларның уткуштур планнарынга үндезилээш, заводтуң уткуштур планын чогаадып кылырының чаа системазын саналдаан. Бүдүрүлге коллективтериниң уткуштур планнарын чогаадып кылырының ол системазы бүгү курлавырларны илередип тыварынга, долузу-биле ажыглаарынга чугула ужур-дузалыг болган.

«Кызыл пролетарий» деп Москваның станок тудуунуң бүдүрүлге каттыжышкынының бедик шынарлыг продукциязы бүгү чуртка алдаржын сурагжаан. Ол улуг коллективтиң бүдүрген продукциязының дөрттүн үш кезинге күрүненнең бедик шынар демдээ тыпсып турар. А. Горбачев, Дмитриев, Н. Ильчев, Ф. Осташевский, В. Кирей ышкаш бүдүрүлге мурнакчылары коллективтиң бедик хүндүткелин чедип алган болгаш бүгү ажылчыннар оларга дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар. Оларның кижи бүрүзү ам 1982 чылдың сентябрьның үлүгүне киириштир ажылдап турар.

Иштики курлавырларны дилеп тывар, бүрүн ажыглаар, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер, ажылдың шынарын экижидер дээш патриоттуг чаагай шимчээшкин машина тудуунуң бүдүрүлге коллективтеринде улам калбарган.

(СЭТА).

Пропагандист хүнү

ТОДАРГАЙ ЧУГААЛАШКАН

Республиканың районнарында, хоорайларында пропагандист хүннери, слёттары эртип турар. Оларда партия комитеттериниң секретарьлары-биле ужуражып, боттарының арга-дружулгазын солчуп, чаа өөредилге чылынга белеткелдиң дугайын чугаалажып турар болган чугаалашкан.

ТУРАН. Бии-Хем районнуң партия, комсомол чырыдышкыныңын болгаш экономиктиг өөредилгениң пропагандистериниң слёду эрткен. Ону СЭКП райкомунуң ийиги секретары А. А. Салчак ажыткан. Районнуң улус ажыл-агыйының планнарының күүселдезиниң база пропагандистериң сорулгаларының дугайында влеткедиң райкүүскомнуң даргазы М. К. Дамчай кылган.

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шинтпирлеринге дүүштүр партия өөредилгезин улам ынай сайзыраңгайыдар дугайында» партия Төп Комитединиң доктаалын күүседир талазы-биле районнуң партия организациязының сорулгаларын болгаш эрткен өөредилге чылының түңнелдерин партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинин эргелекчизиниң оралакчызы З. П. Дамдын чыылганнарга чугаалап берген.

Бирги кичээлдерге политшколалар, теоретиктиг семинарлар «Партияның күжү — чон-биле чаңгыс эвинде. Чоянуң күжү — партия-биле чаңгыс эвинде, ооң удуртулгазында» деп теманы өөренир. Ону канчаар эрттиреринге тускаткан лекцияны СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыңының консультанттызы А. Д. Ооржак номчаан. «Коммунист — партияның политиктиг дайынчызы» деп лекцияны партия райкомунуң инструктору А. А. Максимов номчаан. Партия өөредилгезиниң кичээлдеринге техниктиг херекселдерни канчаар ажыглаарының талазы-биле тайылбырны СЭКП райкомунуң инструктору Г. В. Доржу кылып, слёттуң киржикчилеринге ажыктыг сүмелерни берген.

Хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдаан 14 пропагандиске хүндүлел бижиктерин, тускаазылыг белектерни тывыскан. Оларның аразында районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелинде Н. А. Беспалов, районнуң харылзаа белдиринде Ю. А. Гилев, «Хадың» совхозта Л. Н. Дуюн, Өвөк ортумак школазында Д. В. Мартый-сол бар.

Туранның төөгү-революстуг музейин слёттуң киржикчилери көргеп.

Пропагандист хүннери Чадаанага, Самагалдайга, Мугур-Аксыга, Ак-Довуракка, Хову-Аксыга, Хандагайтыга болуп эрткеи. Аңаа пропагандистер эрткен өөредилге чылының түңнелин үндүрүп, чаа өөредилге чылында сорулгаларны тодаргай чугаалашкан.

Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң чер ажылдыгдары дүжүт ажаалдазын дүргеи доозар, бар-ла саваңны мал чеминге бүрүнү-биле белеткеп алыр болгаш келир чылдың чаагай дүжүдүүге база бир чугула түүл — аңгыс аңдарылгазын шалыпкын чордулар доозар бүгү күштү мөөнээн, кызымаккай ажылдап турарлар. Сентябрь 28-ке чедир 6 муң гектар черниң дүжүдун ажаап, 2372 тонна тарааны шаңда урган. Ол ышкаш тонна саваңны ажаап, шөлдеп үндүр сөөргеш, сүтбараан фермазының чанында экжеп, сараалтаан.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Михаил Салчак дүжүт ажаалдазында мурнакчы чолаачыларның бирээзи болуп ажылдап турар.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ЭКИ БЕЛЕТКЕНГЕН

Бады-Суур Доңгак төрүүр чүс хойга онаалтыр 101 хураганны өстүрген, бир баш хой саныидан-на 2,4 килограмм дүктү кыргып алган. Агаар-бойдузу кадыг Өвүрге ол дээрге багай эвес күш-ажылчы көргүзүүр. Хойжу келир кышка хынамчалыг кылдыр белеткенген. 20 тонна сиген белеткеп алыр социалистиг хүлээлгезин ол ажыр күүседип, 21 тонна сигенин кыштаа Куу-Дагда чедирип алган.

Кежээ болгаш соруктуг ишчи чайгы үеде хоюн семиртккен. Хойжу Согуна-Тайганың сериин болгаш чаагай оъдуңга мал-маганың кадарып-каракгап турган.

— Ажыл-иште онзагай түүл-даа чок, чедишкин түүле карак-кызыл ажылдан тургустунар чүве-ле болгай. Чылдың дөрт эргилдезининг үезинде одарларны чөп ажыглаары чугула боор-дур. Ылангыя кыжын мал оъттаар черни айларга хуваап ап келдим. Хой оолдаашкынының үезинде аал чоогунуң одарын, часкы үеде хураганнар оъттаар черни баш удур көрүп алыр киижи мен. Шөлду мал-маганга саза бастырбаска эки. Мал чемни чөп болгаш хумагалыг ажыглап, кышкы ажылдап-ла турар болза, ажыл-ишке үретүңнел тургустунар — деп, Бады-Суур Доңгак чугаалап олурар.

Хойжунуң өөнүн хераажен эвэн Монгуш Долбаа малдың чаш төлүн ажаарынга мергежилп бедик.

Н. ДАМДЫҢ.
«Торгалыг» совхоз.

КҮҮСЕДИР ЧООКШУЛААН

«О. Шынаа» совхозтуң ажыл-ишчилери мал чемин белеткээр талазы-биле организастыг ажылдап турар. Мал чемининг белеткелининг шалыпчы айларының дургузунда ажыл-агыйның ишчилери социалистиг чарышка удаларааа тиилеп, шалыпчыларның одуруун ээлеп келген. Совхозтуң девискээринде хөл кыдыының, шынааларның чайгаар үнген сигенээ кезип алырының дуржулгазын механизаторлар, хойжу бригадалар мөөнйеи аңнап. Шалбаахөөлбек, оңгул-чыңгыл черлерде тракторлар, сиген кезер машиналар халас туруушкун чок ажылдап турар. «О. Шынаа» совхоз 2746 тонна сигенни белеткеп ап. сиген белеткээр планның 80 хуузун күүседкеп.

М. ТИРЧИН.
Тее-Хем район.

БЕРИМЧЕЗИ БЕДИК

Бүдүң-Терек суурнуң чурттакчылары Аймырлыгның суггаттыг шелүнге картофель тараан. Чурттакчы чон картофельдың ажаалдазын шынарлыг чорутканындан, дүжүдү эдбек болган. Өрете бүрүзү ажаап алыышкынга чаңгыс деминг киришкеп. Салбыр баштаар чери оларга бир автомашинаны, кузовтуг трактормы бижыглаан турган.

Бүдүң-терекчилер мурнуку чылдарда мынды чаагай дүжүт ап көрбээн. Чер биле сугну чөптүг ажыглаанының ачызында, ооң беримчези бедик болганы ол. Картофельдың сывын бөлгеш, малчын кыштагда сөөртүп чедирген.

Ш. ДЕВЕК.
Улуг-Хем район.

УЛАМ ШАПКЫНЧЫДАР

Район төвүнден каш-каш арт ажылдыр, тайга эдээ Хевдерге, Хөлчүк ол ынчаар сооктуң баштайгы медээлери — хыраа дүжүп, дүнеки үелерде чер донуп эгелээн. «Кыш ажык аксында келгени ол, шаг-үениң ээлчеглиг эргилдези бисти маиаар эвес. Кыштаглаашкын ажылын улам шапкынчыдары чугула апарганы ол-дур» — деп, хоочун малчыннар аныяк хойжуларны чагып, боттары күш-ажылчы үлегерин көргүзүп турарлар.

Бо хүнерде мал чемин белеткээр сигении малчын турлагларже сөөртүп чедирер ажыл Жданов аттыг совхозтуң хойжу бригадаларында, сүт-бараан фермазында уламчылавышаан. Мал чеминиң белеткелининг 892 тонна сенажты, 229 тонна будук-бүрүнү белеткеп алган.

Үүрмек септелге кылыр, кажаалар ының ханаларын, сеирлерни чыыттаар, иштики өрээлдерни эде кылыр, бажыңнарның иштии шеверлээр, чугайлаар кыштаглар эвээш эвес. Ынчангаш септелге чорудар тудугжу звеиону тургускан. Тудугжуларның ажылын бедик мергежилдиг бызанчы Бүрбүзээн Түлүш удуртун турар. Улуг соок дүшкүжеге чедир кыштагларның септелгезин аки шынарлыг кылдыр, доозар дээш ажыл-иш улам калбарган.

А. МОНГУШ.
Улуг-Хем району.

МУРНАКЧЫЛАР ОДУРУУНДА

Чадаанаңың ыяш ажылагыйының чазаныр цеги үүле бодувүү коллективинде эвес, районда мурнакчыларның одуруунда санадыы турар. Ол цех ыяш ажыл-агыйында бригадалар болгаш цехтер аразында социалистиг чарышка тиилекчи бооп, каш удаа шаңналдыг черни ап келген.

Август айда социалистиг чарышка бирги черни ыяш белеткеп турар бригада эзээш, вымпел болгаш 30 рубльдиң акша шаңналын, ийиги черни чазаныр цех алгаш, 20 рубль шаңналды алган.

Чазаныр цехти партия райкомунуң кежигүүү, аныяк коммунист Виктор Монгуш удуртуп турар. Оларның бригадазы бо чылдың сес айларының дургузунда продукция бүдүрер планын доктаамал ажыр күүседип келген. Ниитизи-биле олар совхозтарның болгаш Чадаана хоорайда бүдүрүлгелериниң чагыгларын күүседир талазы-биле кызымак ажылдап турар.

Сентябрьның аяс, каан хүнеринің бирээзинде Виктор Монгуштуң бригадазынга чеде бердивис. Чырык соңгаларлыг, делгем цехтиң иштинде чазаныр явзы-бүрү станоктарда чазанынчылар маизаларны хаарылдаан, чара хиролээн, ескелери тускай хемчээлдерге одура кестирип, эптеп, кадаан, чай чок-ла ажылдаан турлар.

Бригадада он кижиниң графигин чараштыр бижээш азып каан. Ында ажылче үнген, үнмээнин демдеглеп турар болду. Бригаданың шаңнаткан хүндүлел бижиктерин. дипломнарын шилдээш аскылап каан. Чай кадында бригаданың ажыл-ишчилери-биле чугаалажып, оларның бүдүрүп турар ыяштарын көрүп, чедишкиннери-биле таныштывыс. Кылын дооскан эжиктерни, рамаларны, херим штакетниктерин. улуг хемчээлдиг хаалгаларны чурумчыскаалдыг кылдыр чыып каан.

Оларның ажыл-ишиниң чедишкиннериниң үндезиниң чүдел, оларның мурнакчы дуржулгазындан оскелерге үлегер-чижек кылдыр чүнү билип ап болурул?

Бригаданың кежигүннери хөйү чаңгызы дээш, чаңгызы хөйү дээш бир деминг ажылдап турар. Оларда ажыл шагы үзер, оазлдаар кижилер чок. Бир эвес кайы-бирээзи чөптүг чылдагаан-биле ажылга келбейн барган болза, ооң ажылдаар станогу ээп турбас. Ону эштери солуп турар. Цехтин чоогунда ыяш дилер пилорама бар. Дилиг материалдары-биле оларны пилорама хандырып турар.

Моон мурнунда дилдирер чүүктарны хол-биле чүүктап, дажыглап турган болза, ам ону бүрүн механизастаав. Ында аар ажылдарны автоматчыткан механизмнер-биле башкарып турар. Ол ажылды чингедип, улуг идиг болуп. чедишкиннииг ажылдаарынга дузалап турар.

Чазаныр цехте хөй дериг-херекселдер бар болганындан чоңгу болгаш хирээнди үр болбайн овааланы бээр. Ону хол-биле аштап-арыглаарынга вйи-үш кижи доктаамал чарлыгыш турган. Ам ону электря күжү-биле ажылдаар механизм аштап-арыглап кааптар. Ол база-ла күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге чутула рольду ойнап турар.

Бо деминг бригаданың он бызанчыларының ийнзи коммунист, ийнзи комсомолчу аныяктар. Коммунист Борбак-оол Ховалыг аныяктарның хоочун дагдыныкчызы. Оон арга-дружулгазының ачызында аныяктар Мактар Монгуш, Валерий Монгуш олар мурнакчыларның одуруунда кирген.

Олар шупту ажылды ниити дем-биле кылып турар. Бызанчыларның мергежили бедик, ажылынга харысалгалыңдан кайы-кайызын-даа солуп, станокка ажылдап болурлар. Ынчангаш хөйү чаңгызы дээш. чаңгызы хөйү дээш ажылдап турар бо бригадада ажыл-иш бүдүнгүр.

К. МОНГУШ.

Кышка белеткел

ДОКТААМАЛ КЫШТАГЛАРЫ ЧОК

(«Шын» болгаш «Ленинчи орук» солуннарның каттышкан рейдизи)

Карл Маркс аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери 1981—82 чылдың мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткенир талазы-биле Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын боттарының хуралдарынга танывын, чугаалашкап, ону деткип, кыштаглаашкынга баш удур эки белеткенирин хүлээгеннер.

Совхоз төрүүр 100 малга онаалтыр 70 бызааны, 70 анай, хураганны камгалап алган. Ол дээрге районнуң ажыл-агыйларының деннелиде алырга, куду көргүзүүлүг-дүр. Ооң кадында эрткен сес айларның иштинде совхозтан мыйыстыг 50 бода мал, 757 хой, өшкү янзы-бүрү чылдагааннардан өлүп хораан. Мал ажылының тускай эртемниглериниң, чамдык малчыннарның онаашкан ажылынга ээ-харымсалга чугундан, малдың чемтерилгезин, ажаалдазын чогуур киэнгейге албаныыдан ол болган.

Совхоз бо чылын 1450 тонна сигенни, 100 тонна будук-бүрүнү белеткээр, 400 тонна сенажты, 1670 тонна силосту салыр планныг. Ам сиген белеткээриниң планын 28,3, силостуун 50 хуу, будук-бүрүнүн ажыр күүседип алтан.

Күскү чаашкыннар соонда Сесегеде оът-сиген эки үнген. Совхозтуң специалистериниң санап турары-биле алырга, оон ам-даа 500 тонна мал чемин белеткеп ап болур арга бар. Ынчалза-даа мында чаңгыс-ла комбайн, ийи трактор грабли, чаңгыс пресс ажылдап турар. Күш-ажылды организастааны кошкак, улус эртен ажылче орай үнүп, кежээ эрте чаныл турар. Белеткеттинген мал чемин сөөртүр транспорт чедишпейн турар.

Совхозтуң мыйыстыг бода малын дөрт, хой, өшкүнү 34 коданга кыштагладыры көрдүнген. Ынчалзажок кыштагларның ам бо хүннерде чаңгызында белеп эвес. Чамдыктарында кажаа, бажыңнар септеттинмээн, өдек белдүнмээн. Кажаалар иштн коптартынмаан. Малчыннар чазын көжерде, кыштагларынга каңдыг-даа септелге кылбаан, ол хевээр-ле каапкаш, чазаглап көжүп чорупканнар. Оон туржук, коданнарының девискээрин, чурттап орган бажыңарының иштинде богун ашгаваан, кыштагларда мал чемн каап баэр оңгачаларны, шагжаларны бөзин эмгелеп чыып, шыгжап албаан, часкы чыткан чердериидe хевээр арткыдаан.

Совхозтуң директиязы, ынчангаш айыттынган четпостерни дэрый эдер талазыбиле хемчегларын ахыры совхозтуң удуртукчуларындан негеттинип турар. Ылангыя кыштагларны септеп доозарын дүргедедир херек. Чүге дээрге малды кыштагларынга тургузарының баштайгы айы — октябрь ай эргин артында келген-дир.

Рейд бригадазының кежигүннери: В. УЗЕК — Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң төлээзи; Б. ДОНГАК — «Ленинчи орук» солуннуң редактору; Н. ДАЖИНМАЙ — «Шынның» корр.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

КНО-НУҢ КОЛ АССАМБЛЕЯЗЫНЫҢ СЕССИЯЗЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Кижи төрелгетеннин кырында диргелген дайын кыжаңышкының чайладыр, ядролуг эңдере чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар талазы-биле тодаргай базымнарны кылыр, делегейде дүшкүүлүг чоруктуң одаларын өөрүрер — улустарның бо үезел-соруу Каттышкан Нациларр Организациязының Кол Ассамблеязының XXXVI сессиязында иити-политиктиг санал-оналдарның үезинде илергейлеттинген. Тайбынын болгаш кады, ажылдажылганың идеяларын бадытнаарынче, ядролуг халаптын кыжаңышкының узуткаарынче угланган совет саналдарны сессиянын киржикчилери бедидиве үнелеп турар.

Тайбыңны камгалаары социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының даштыкы политиказының дээди сорулгазы болуп турар деп, Герман Демократтыг Республиканың даштыкы херектер министри О. Фишер бодунуң чугаазынга демдеглээн. Ядролуг чепсекти хамыкты мурнай моон сонгаар ажыглаар күрүнелер болгаш күрүне ажылдакчылары кижи төрелгетенге удур эң-не аар кем-бүрүүлүг үүлгедигни кылганы ол болур ийик деп чарлаар декларацияны хүлээп алыр дугайында Совет Эвилелиниң кирген саналы ол дугайын тодаргай херечилеп турар. Кандыг-даа хевирлиг боо-чепсекти космос делегеминге тургузарын хөрүтдаар дугайында керээни чарар дугайында совет саналды ГДР-нин даштыкы херектер министри база деткээн. Делегей байдалын экижидериниң, дайыны болдурбазының аргаларын дилеп тывар сорулгабиле КНО-нуң Айыл чон чорук Чөвүлелиниң кежигүннери күрүнелериниң дээди удуртукчуларының киржилгези-биле Айыл чок чорук Чөвүлелиниң тускай хуралын чыылдырары дээш ГДР-ниң туржуп турарын ол чугаалаан.

Боо-чепсектерни эңдере бүдүүш, мөөнчел турарының кедергей улуг айыылдыын Нигерияның даштыкы херектериниң федералдыг министри Ишая Ауду айыткан. «Кызыгаарлаттынган» ядролуг дайын дээр стратегиязы ол шыңгыы буруу шапкан. Ындыг доктрина бүгү кижи төрелгетенге келергей халаптыг уржуктарлыг болур ийик деп, ол демдеглээн.

КНО-нуң ажылдап кылган планын кандыг-даа чаартылгалар болгаш немелделер чокка — ол-ла ёзугаар Намибияны хостап, аңаа хамаарышпас чорукту тыпсырын Нигерияның деткип турарын министр айыткан. Намибияда ак кештиг эвээш саныыг кижилерге «конституциялыг» артык эргелерни хандырарын, тодаргайлаарга, ол чурттуң айтырыын намнбн улустуң киржилгеэн чокка шинтпирлээрин АКШ, болгаш барыын талакы өске-даа күрүнелер оралдажып турар.

Вашингтонның Африкага, ылаңгыя Анголага хамаарыштыр амгы утланышкыгының дугайында Нигерияның министри чугаалавышаан, мынча деп медеглээн: Африканың кандыг-даа чуруттуңга даштыкыдан албадаар дээш, оралдажыышкыннарны шыңгыы буруу шаап, шуут хүдээвейн турар бис. Мурнуу Африкада расисчи ёзуу-чурум агрессчи үүлгедиглерни үргүлүлеп турар үеде Африканың кайыда-даа күрүвези шериг болгаш өске-даа дзаламчыны бодунуң бүрүн эргезии камгалаарынга кайыын-даа алыр долу эргелиг болуп турар.

Намибиянын айтырыы хамыктың мурнунда колониализмни узуткаарының айтыры болуп турар деп, Уганданың даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри Пичо Овини медеглээн. Оон айтырыын капиталистиг күрүнелериниң стратегиязынга көөрү — ол дээрге, Мурнуу-Африка Республиказының расистериниң Намибияны дурум чок ёзу-биле эжелеп алган турарын база оон чонунга удур сөөк-ялыг кылгай күрүкчүлериниң дерзии үүлгедиглерин агартканы ол болур ийик. Намибияның чонунуң хилинчек-човаларын дээш харысалга барыын талакы империалистиг күрүнелериниң чагырыкчыларынга база онаажыр деп. Нигерияның телээлекчизи айыткан.

Израильдиң агрессиязын болгаш эжелекчи чоруун деткип турар кижилер чонуңуң эргелеринге болгаш төлептиг чоруунга дүүшпес эң-не дерзин теорияларны деткээн ол болур ийик деп, Иракның даштыкы херектер министри Саадун Хаммади чугаалаан. Амгы үениң эң-не чаа болгаш дерзин боо-чепсектерни Израильдиң дайынзырак чагырыкчыларынга АКШ-тың берип турарын ол айыткан. 1948 чылдан 1977 чылга чедир үенин дургузунда Америкаңың Каттышкан Штаттары Израильге 25 миллиард 600 миллион доллар ниити түңнүг янзы-бүрү дузаламчыны берген болуп турар. Ол хире кедергей хөй түңнүг америк дузаламчының кол нуруузу шериг чарыгдалынга кирген. Израильге америк шериг болгаш өске-даа дузаламчы —Тель-Авивтин араб улустарга удур дерзии үүлгедиглерине АКШ-тың дөрт киржилгезиниң тодаргай херечизи-дир.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязында ниити-политиктиг чугаалажыышкынар үргүлүлеп турар.

В. ВАСИЛЕП,
Е. МЕНКЕС,
А. СИДОРУК.

Чидириг чок ажаап алыр

«Мурнакчы» совхозтуң девискээринге бо чылын кандаашкынныг-даа болза, шөлдерде тараанын дүжүдү багай эвес болган. Бо хүнерде Базырак-Үстүг шөлдерде 123 гектар-черде тараан суланы комбайнар-биле кестирип турар. Ооң бир гектардан-на дүжүдү 10-12 центнер болган.

Совхозтуң директиязы, партком комбайнерлериниң чурттаарынга, ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускан. Оларның аразында калбарган социалистиг чарыштың түңнелин чеди хонуктан үндүрүп турар. Баштайгы хүннерде Борис, Анатолий Седен-Саттар, Даныл Иргит, Сергей Донгак, Өнер-оол Хертек олар хүн нормазын 100-115 хуу күүседкеш, мактаткан. Ниитизи-биле олар 36 гектар шөлдүң тараазын ажаап, 43 тонна дүжүттү алган.

Ажыл-ишти мынчаар шуудаза-даа, техниканы хынамчалыг септеп-селивзокинден, үредиишкиннер бо-ла болу бээр турган. Ынчангаш дунзаалакчы киижи чок болганындан, олар боттары септеттинер үүжүрга таваржып, ажылга саадаашкынзыр тургулаан. Моон алгаш көөрге, совхозтуң инженер-техниктиг ажыллакчылары комбайн септелгезинче кошкак киэзинтей салган. Сыпта тараалар, ооң саваңын чидирит чок ажаап алыр дээш комбайнерлер чаңгыс деминг ажылдап турар.

А. КАНЧЫЫР.
Бай-Тайга район.

Албан эрттиреринің доктааттынган хуусааларын дооскан шериг албанныгларны ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден 1981 чылдың октябрь — декабрьда халаштырар болгаш шериг албанынга хамаатыларның ээлчеглиг келдириишкининиң дугайында

ССРЭ-НИҢ КАМГАЛАЛ МИНИСТРИНИҢ ДУЖААЛЫ

1981 чылдың сентябрь 28. № 244 Москва хоорай.

«Бүгү-ниити шериг хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузунга үндезилээш, **дужаарым болза:**

1. Шериг албанын эрттиреринің хуусаалары 1982 чылдың январь 1-ге чедир доостур шериг албанныгларны Совет Армиязының Шериг-Далай Флодунуң, кызыгаар болгаш ниитяки шеригленинің хүрээленнинден 1981 чылдың октябрь—декабрьда курлавырже халаар.

2. Бо дужаалдың 1 үүлүнге дүүштүр шериг албанныгларны курлавырже халаары-биле холбаштыр келдириишкин хүнүнге чедир 18 харлаан болгаш келдириишкинден соңгаарладыышкын албан хамаатыларны, ол ышкаш келдириишкининден мурнунда соңгаарлаткан хуусаалары төлеп хамаатыларны Совет Армияга, Шериг-Далай Флодунга, кызыгаар болгаш ниитяки шеригленге шериг албанын эрттирер кылдыр келдирер.

3. Бүгү роталарга, батареяларга, эскадрильяларга болгаш корабльдарга бо дужаалды чарлаар.

ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. УСТИНОВ.

Партийски ИНФОРМАЦИЯ

СЭКП РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Чоокта чаа СЭКП Өвүр райкомунуң VI пленуму болуп эрткен. Ниитиниң малынга бодуун болгаш чулуктуг чемнерни белеткеп будурерин көвүдедир талазы-биле СЭКП обкомунуң III пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының соруглаларының дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан.

Бо айтырыгның талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары Ч. Х. Ооржак кылган. Районнуң совхозтарында мал чемнери белеткээр талазы-биле ажыл-херектиң канчаар тургустунганының дугайында илеткелчи болгаш санал бергеннер тодаргай доктаагаш, кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы соруглаларже уландырган.

Бо айтырыгның талазы-биле пленум чогуур доктаалды хүлээп алган.

Пленум организастыг айтырыгны чугаалашкаш, СЭКП райкомунуң секретарының хүлээлгезинден С. Л. Балданны хостаан. СЭКП райкомунуң секретарынга болгаш бюро кежигүнүге мурнунда ол райкомнуң пропаганда болгаш агитация кылдыжының эргелекчизинге ажылдан турган Х. Э. Монгушту соңгаан.

КОММУНИСТЕРНИҢ БЕДИК ИДЕПКЕЙИ-БИЛЕ

Республиканың өске бүгү черлеринде шыкаш, Барылыг-Хемчикке партия бөлүктериниң отчёт-соңгуудалыг хуралдары организастыг, бедик деңнелге, коммунистериң идепкейлиг киржилгези-биле эрткилээн. Ниитизи-биле 19 партбөлүкке шыдыг хуралдарга коммунистериң 94-тен хөй хуузу киришкен болгаш хөй-хөйү саналарны бергилээн.

«Хемчик» совхозтуң Ыйгылак сүт-бараан фермазында партбөлүктүң хуралынга шыда 8 коммунистер бүрүн олурушкан болгаш олар шупту санал-оналдарны бергилээн. Ол шыкаш «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хаяда болгаш районнуң өске-даа коллективтеринде цех парторганизацияларының отчёт-соңгуудалыг хуралдарынга чоруттунган ажылдың ханы анализин кылып, принципиалдыг шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалынга эрткилээн.

Коммунистер ол хуралдарга отчёттуг үеде кылдынган бүгү ажылдың түңнелдерни болур-чогууру-биле үнелевишпээн. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр моон соңгаар чорудар ажылдарже кол кичээнгейни салганнар. Ыланғыя ажылдың ажыктыын бедидеринің база шыпарын экижидериниң, социалистиг чарыштың калбак нептерелдиг дээштиг кылдыр организастаарының, партийжи организастыг, иштики база идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды күштелдиреринің айтырыглары отчёт-соңгуудалыг хуралдарның кичээнгейнинге төвүрге тургустунгулаан болгаш моон соңгааргы соруглаларны тодаратқан.

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ ПАРТИЯГА

Эң төлептиг ажыл-ишчилерни чаңгыстап шилип ап тургаш партийжи хүрээлеңни немеп, өстүрер талазы-биле ажылды ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта партком сөөлгү чылдарда күштелдиргеп. Сөөлгү беш чылда партияга база СЭКП кежигүнүге кандидат кылдыр совхозтуң парторганизациязы 32 кижини хүлээп алган. Оларның 75 хуузу ажылчыннар, кезик хирезин көдээ ажыл-агый талазы-биле кол мергежилдиг кижилери.

«Партияга хүлээп алышкынның болгаш СЭКП кежигүнүге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның докладын күүседиринге холбаштыр бо партком чамдык ажылдарны чорудуп келгенин чоокта чаа СЭКП Таңды райкомунуң бюрозунга демдеглээн. Партком болгаш партия эге организациялары аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылды күштелдиргеп. Олар шупту партийжи даалгалыг. СЭКП Уставының негелдеделерин канчаар күүседип турарының дугайында оларның отчёттарын ап турар.

Бо чугула ажыл-херекке холбаштыр бо парткомнуң ажылында эки талалар бар-даа болза, четпестер ам-даа хөй дээрзин райком бюрозунга демдеглээн. Ыланғыя СЭКП-ге хүлээп алдынганнарның аразында малчыннарның саны эвээш, комсомолду дамчыштыр оларны хүлээп алыр ажылды кошкак чоруткан. Ол шыкаш бо чугула айтырыгга холбаштыр специалистер ортузунда ажыл база четпес.

Хойжу бригадада, Кара-Булуң сүт-бараан фермазында, совхозтуң эргелел аппарадында бригада партия эге организациялары партийжи хүрээлеңни немеп өстүрериңче кошкак кичээнгей салып турар. Айыттынган четпестерни шалыпкын чайладып, партияга хүлээп алышкынның болгаш аныяк коммунистерни кижизидериниң айтырыглары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделериңде дүүштүр тургузарыңче совхозта парткомнуң болгаш бригада парторганизацияларының кичээнгейин СЭКП райкомунуң бюрозу углаидырган.

ДЭЭШТИИН, АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР

Идеология кадрларын шилип алыр болгаш кижизидер талазы-биле «Кара-Хаак» совхозтуң парткомунуң ажылының дугайында айтырыгны СЭКП Кызыл райкомунуң бюрозунга чугаалашкан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидериниң дугайында» СЭКП ТК-ның докладының бо айтырыгта холбаштыр айтышкынарын доттандырар талазы-биле партком чамдык ажылдарны чорутканын аңаа демдеглээн. Партия эге организацияларында 31 агитаторларны, политинформаторларны халаа туткан агитколлективтер ажылдап турар.

«Билиг» иштилел организациязының 19 лекторлары эртеп чылдан бээр 61 лекцияны номчаан. Дуржулгалыг лекторлар А. С. Маадыров, В. Х. Сагды болгаш өскелер-даа бо чугула ажыл-херекке идепкейлиг киржип, утка-шынарлыг, амыдырал-биле сырый холбашкан деңнеларны номчуп турар.

Ынчалза-даа бо айтырыгга холбаштыр парткомнуң ажылында пыңгыы четпестерни бюрога демдеглээн. Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды партком, партия эге организациялары тодаргай эвес, кампанияжы хевирлиг кылдыр чорудуп турар. Агитаторларның шынар-составын экижидериңче кичээнгей кошкак, оларда коммуниетер эвээш. Күш-ажылчы коллективтер идей-кижизидилгелиг ажылдың кол чери кылдыр тургустунмаан.

Кол четпес чүүл чоруттунуп турар политиктиг ажылдың дээштии, ажыктыы чаныс. Ажыл-агыйның планныг даалгаларын күүседип партия организациязы идеологтуг ажыл-биле хандырып шыдаваан. Совхоз бо чылдың 9 айларында күрүнеге эът садар планын чүгле 48, сүттүүн 80 хуу, енеген белеткээр планын 20-ле хуу күүседткен. Күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң чуруумун үрээр фактылар ам-даа бар. Демдеглеттинген четпестерни дарый чайладырын, идеологтут кадрлар-биле ажылды чогуур деңнелге тургузуп турганы, чон ортузунга политиктиг, идей-кижизидилгелиг ажылдың дээштиин, ажыктыын улам бедидерин парткомдан райком бюрозу пегзэн.

Таңды районда «Революцияның чалбыжы» совхозтуң тараажылары күскү хову ажылдарынга хынамчалыг белеткенгеннер. Ынчангаш амгы үеде тараа ажаалдазын шалыпкын болгаш чидирик чок чорудуп турарлар.

Чээрби ажыг комбайндан тургустунган ажаалда-транспорт отрядының шупту звенолары бо хүннерде совхозтуң хову-шөлдеринде күжениннипкинниг ажылдан турар. Ниитизи-биле 11 муң 100 гектар черниң чартык кезиниден дүжүт ажаатынган болгаш арткан шөлдерниң тараазын кыска хуусаада ажаан доозар дээш механизаторлар ортузунда чарыш калбарган. Ол ажылдың темпизин бедик тударынга улуг идиғни берип турар.

ЧУРУКТА: дүжүт ажаалдазының мурнакчылары комбайнер Саан Диңк-Кыра болгаш ооң дузалакчызы А. Мартый-оол.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

ТӨЛЕВИЛЕЛ-СМЕТА ХЕРЭЭНИҢ ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Кызылга Политчырыдыышкын бажыңынга төлевилел организацияларының ажылдакчыларының республика чөвүлел хуралы чоокта чаа болуп эрткен.

Ук хуралга республикада төлевилел-смета херээниң байдалының болгаш ону экижидериниң хемчегларининг дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң Күртудуг» комитединиң даргазы Б. Д. Байыр-оол кылган. Тудугларны ейшаанда төлевилел документациязы-биле хандырары, төлевилелдиң шынары амгы үениң негелделериңе дүүшкени тудуг айтыырларын чедиишкинниг шиитпирлээринге улуг салдарлыг дээрзин ол айыткан. Капитал тудугну улам сайзыраңгайжыдарынга болгаш аңаа төлевилел ажылдарының улуг ужур-дузалыын барымдаалавышаан, СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Төлевилел-смета херээн улам ыңай экижидериниң хемчегларининг дугайында» докладды хүлээп алган.

Төлевилелди ажылдап кылырынга хөй үе-шак вегетгиннер, төлевилел-смета документацияларының хемчээли улуг, күрүлайгаарал органнары-биле болгаш чагыкчы организациялар-биле төлевилелдерни хөй катап сайгарып көөрү вегеттиниң турары доктаалда демдеглеттинген. Ынчангаш ук докладда төлевилел-смета херээнде четпестерни эдериниң талазы-биле тодаргай хемчегларни айыткан. Чижээ, төлевилелдерни ажылдап кылырының хуусаазын кызырар, ажылдың шынарын болгаш төлевилекчилерниң күш-ажылының будурукчүлүүн бедидер сорулгабиле төлевилел ажылдарын автоматизастаарының комплекстиг программазын ажылдап кылырын ССРЭ-ниң Күртудуг комитединге, Күрпланга, эвилелдешкен министерстволарга болгаш ведомстволарга ук докладда даскан.

Ажылдап кылдынган төлевилел-смета документациязы тудутга ажыглаттынмаан болза, ону план чурумун хажыткаңы болгаш ажыл-агыйжы эвес чорук кылдыр көөр деп докладда демдеглээнин илеткелчи чугаалаан.

Партия, чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш республиканың төлевилел организациялары тудугларны техниктиг документация-биле хандырар, төлевилел ажылдарының планын күүседир болгаш төлевилээрининг шынарын экижидер талазы-биле соөлгү чылдарда тодаранган ажылдарны кылып чоруткан. Онгу беш чылда болгаш 1981 чылда төлевилел организациялары планныг онаалдаларын кол көргүзүдер талазы-биле чедиишкинниг күүседип келген. Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң соруглаларын шиитпирлээринге төлевилекчилер идепкейлиг киржип келген. «Чуртталга бажыңнарының тудуун болгаш көдээ черлерге социал-культура объектилериниң тудуун дүргедедириниң хемчегларининг дугайында» партия обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң докладынга харыы кылдыр «Красноярскгражданпроект» институттуң филиалының коллективи. Сукпак суурга 1—2 квартиралыг чуртталга бажыңнарының шенелде-үлегерлиг кварталының төлевилелин ажылдап кылып турар. Ол-ла филиалдың ажылдакчыларының инициативазыбиле кылдынган көдээге чуртталга бажыңнарының 3 дан кылырын ССРЭ-ниң Күртудуг комитединге, Күрпланга, эвилелдешкен министерстволарга болгаш ведомстволарга ук докладда даскан.

Ажылдап кылдынган төлевилел-смета документациязы тудутга ажыглаттынмаан болза, ону план чурумун хажыткаңы болгаш ажыл-агыйжы эвес чорук кылдыр көөр деп докладда демдеглээнин илеткелчи чугаалаан.

Партия, чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш республиканың төлевилел организацияларының тудугларны техниктиг документация-биле хандырар, төлевилел ажылдарының планын күүседир болгаш төлевилээрининг шынарын экижидер талазы-биле соөлгү чылдарда тодаранган ажылдарны кылып чоруткан. Онгу беш чылда болгаш 1981 чылда төлевилел организацияларының планныг онаалдаларын кол көргүзүдер талазы-биле чедиишкинниг күүседип келген. Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң соруглаларын шиитпирлээринге төлевилекчилер идепкейлиг киржип келген. «Чуртталга бажыңнарының тудуун болгаш көдээ черлерге социал-культура объектилериниң тудуун дүргедедириниң хемчегларининг дугайында» партия обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң докладынга харыы кылдыр «Красноярскгражданпроект» институттуң филиалының коллективи. Сукпак суурга 1—2 квартиралыг чуртталга бажыңнарының шенелде-үлегерлиг кварталының төлевилелин ажылдап кылып турар. Ол-ла филиалдың ажылдакчыларының инициативазыбиле кылдынган көдээге чуртталга бажыңнарының 3 дан кылырын ССРЭ-ниң Күртудуг комитединге, Күрпланга, эвилелдешкен министерстволарга болгаш ведомстволарга ук докладда даскан.

Ажылдап кылдынган төлевилел-смета документациязы тудутга ажыглаттынмаан болза, ону план чурумун хажыткаңы болгаш ажыл-агыйжы эвес чорук кылдыр көөр деп докладда демдеглээнин илеткелчи чугаалаан.

Партия, чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш республиканың төлевилел организацияларының тудугларны техниктиг документация-биле хандырар, төлевилел ажылдарының планын күүседир болгаш төлевилээрининг шынарын экижидер талазы-биле соөлгү чылдарда тодаранган ажылдарны кылып чоруткан. Онгу беш чылда болгаш 1981 чылда төлевилел организацияларының планныг онаалдаларын кол көргүзүдер талазы-биле чедиишкинниг күүседип келген. Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң соруглаларын шиитпирлээринге төлевилекчилер идепкейлиг киржип келген. «Чуртталга бажыңнарының тудуун болгаш көдээ черлерге социал-культура объектилериниң тудуун дүргедедириниң хемчегларининг дугайында» партия обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң докладынга харыы кылдыр «Красноярскгражданпроект» институттуң филиалының коллективи. Сукпак суурга 1—2 квартиралыг чуртталга бажыңнарының шенелде-үлегерлиг кварталының төлевилелин ажылдап кылып турар. Ол-ла филиалдың ажылдакчыларының инициативазыбиле кылдынган көдээге чуртталга бажыңнарының 3 дан кылырын ССРЭ-ниң Күртудуг комитединге, Күрпланга, эвилелдешкен министерстволарга болгаш ведомстволарга ук докладда даскан.

Малчыннарның амыдыралчуртталгазын экижидери-биле «КрасноярскЦМПИ» институттуң филиалының малчыннарга чуртталга бажыңнарының болгаш хөй кажааларының, тудуг индустриязының базазын быжыглаары-биле сезонныг ажылдаар тууйбу заводтарының төлевилелдерин кылып белеткээн.

Ол талазы-биле ажылда чедир кылдынмаан ажылдар болгаш четпестер барын демдеглээр апаар. «Красноярскгражданпроект» филиалдың төлевилел кылганы «114» сериянның чуртталга бажыңнарында фасадтарны, интерьерлерни шеверлеп каастааны четпес, ук бажыңнар чаңгыс ай, көрүш чок болуп турар. Чижээ, 12-ги кварталда, 4-ку микрорайонда чуртталга бажыңнарын, «Сельхозтехниканың» 12-а бажыңы, «Тыва көдээ тудуг» трестиң 110 квартиралыг бажыңы болгаш ооң-даа өске бажыңнар бот-боттарындан бичии-даа ылгалышпас, чаңгыс ай болуп турар.

Партия обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели хоорай, суурлар тудуунуң архитектурлуг оөрүкевирин экижидериңче кичээнгейни салып турар. Ынчангаш Тыва АССР-ниң Күртудуг комитеди ол соруглаңы боттандырары-биле төлевилел ажылдарына дешпилгелиг чаа аргаларны ажыттыларынга негелделерни күштелдирип турар.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Чиг-этти, одаар үүл, энергия болгаш өскеда материалдыг курлавырларны камнаглалыг болгаш ажыг төлевилелдери РСФСРниң Күртудуг комитединге бадылаттынган болгаш эки үнелелди алган.

Малчыннарның амыдыралчуртталгазын экижидери-биле «КрасноярскЦМПИ» институттуң филиалының малчыннарга чуртталга бажыңнарының болгаш хөй кажааларының, тудуг индустриязының базазын быжыглаары-биле сезонныг ажылдаар тууйбу заводтарының төлевилелдерин кылып белеткээн.

Ол талазы-биле ажылда чедир кылдынмаан ажылдар болгаш четпестер барын демдеглээр апаар. «Красноярскгражданпроект» филиалдың төлевилел кылганы «114» сериянның чуртталга бажыңнарында фасадтарны, интерьерлерни шеверлеп каастааны четпес, ук бажыңнар чаңгыс ай, көрүш чок болуп турар. Чижээ, 12-ги кварталда, 4-ку микрорайонда чуртталга бажыңнарын, «Сельхозтехниканың» 12-а бажыңы, «Тыва көдээ тудуг» трестиң 110 квартиралыг бажыңы болгаш ооң-даа өске бажыңнар бот-боттарындан бичии-даа ылгалышпас, чаңгыс ай болуп турар.

Партия обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели хоорай, суурлар тудуунуң архитектурлуг оөрүкевирин экижидериңче кичээнгейни салып турар. Ынчангаш Тыва АССР-ниң Күртудуг комитеди ол соруглаңы боттандырары-биле төлевилел ажылдарына дешпилгелиг чаа аргаларны ажыттыларынга негелделерни күштелдирип турар.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Чиг-этти, одаар үүл, энергия болгаш өскеда материалдыг курлавырларны камнаглалыг болгаш ажыг төлевилелдерни

Хөй уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орденнер болгаш «Иениң медалы» медальдар-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Чедиг уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Чудурук Карымаевна Күкүгет — түүйбу заводунуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Чечек Салчаковна Комбу — тускайжыткан чагыглар бюрозунуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Елена Ивановна Голубева — «Моңгүлек» гостиницаның ажылчыны.

Галина Владимировна Короткова — № 2 ясли-садтың кижизидикчизи.

Людмила Александровна Салчак — Күрстрах инспекциязының техсекретары.

Зоя Георгиевна Юрченко — респотребсоюзтуң ак өстүрер ажыл-агыйының ажылчыны.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Сесиялаа Сюрюновна Хомушку — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Анайбан Шинивовна Хомушку — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Чедиг уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Бичии Хертековна Аракчаа — райпо садыгжызы.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Байи Сарыгларовна Ооржак — «Тыва даг-дүгү» — комбинаттың арыглал фабриказында дериглегер машинизи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Кара-кыс Контаевна Бичей — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Сереңмаа Моңгушевна Куулар — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказында дериглегер машинизи.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Долуна Чиңмитовна Оидар — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Чедиг уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Августа Ивановна Самарокова — Черби суурда өг-бүле эзэзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Зинаида Шулууевна Баадыр — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Олчат Салчаковна Ооржак — Күр-чер ортумак школазының техажылчыны.

Моңгуш Шира-Дормаевна Чигжит — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Седип Ивановна Чигжит — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Чедиг уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Зоя Павловна Букреева — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Варвара Маадыевна Чульдум — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зинаида Ховалыговна Шыырап — «Өвек» совхозтуң ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Чедиг уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Күнзеңмаа Кара-ооловна Шойлак — райсан килдизиниң техажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Өлзеймаа Чамбуевна Ооржак — район эмнелгезиниң санитарказы.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Чедиг уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Ишкин-Хордуу Эреңчиновна Комбу — Нарын ортумак школазының техажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Ношпу Боожеевна Дандыгай — райпоның техажылчыны.

Адыя Бампатовна Натпит — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ М. МЕНДУМЕ.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ СЕКРЕТАРЬ Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1981 чылдың сентябрь 16.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

«МОНОФАС» ҚААСТАП ТУРАР

ПРАГА. Рузине аэродромундан ырак эвесте ийи бажыңы Праганың хөй чурттакчылары болгаш Чехословакияның пайысылдының аалчылары сонуургал-биле көрүп турар. «Монофас» деп бүдүмел-биле бажыңны чараш шинчи кижиден өңнүг даштыкы хевири оларның онза сонүүргалын болдурган. Улуг панель-биле бажың түдүүнге ажыглаар кылдыр ооң штукатуразын чурттуң специалистери тургускан.

Бажыңнарың даштыкы хевирин өңнүг кылырын Праганың тудугжудары хөй чылдарның дургузунда орландажып келген. Ынчалдаажок бажыңнарны өңнүг болдурар материалдар бижиг эвес болуп турган. «Монофас» дээр өңнүг материалды бүгү талайлыг шенеп көрген. Од материал 20 чылдарның дургузунда бодуунуң чараш шынарын чидирбээн шинчилелдер бадыткаан. Ооң чараш өңүн, бижиг шынарын кандыг-даа соок болгаш изиг суларадып шылавас болган. Тудугжуң чугула материалдарының бирээзи — «монофасты» күрүнениң эксперти-за комиссиязы бедии-биле үнелээн.

Праганың хөй кварталдарында бажыңнарны ооң-биле кайстаарын хоорайның төлевидел черинiң ажылдакчылары ам планнап турар. «Монофастың» тывылганы база тудутта ажыглап эгелээни — тудуг материалдарын боттуг ажыглаар талазы-биле Чехословакияның специалистериниң улуг шинчилел ажылдарының түңнели-дир.

ҮР ҮЗҮКТЕЛИИШКИННИҢ СӨӨЛҮНДЕ

ПНОМПЕНЬ. Кампучияга удур АКШ-тың империалистиг агрессиязының болгаш Пекинге саттынган Пол Поттуң дерзии ёзу-чурумунуң түңнелинде үр үзүктелиишкинниң сөөлүнде кампучи-сог вет пайыралдың техниктиг дээди институдунга качаалдер база катап эгелээн.

Институттуң катап бүрүн тургустунган өрээлдеринге ийи чүс ажыг кампучи студентилер өөренип кирипкен. Техниктиг од дээди өөредилге чери алдан чылдарның ортан үеазинде Пномпеньге тургустунган. Ынчалзажок институттуң бажының Пол Поттуң дерзии эрге-чагыргазының үезинде барык бүрүн үргедээн, ооң дериг-хереклеедерин узуткаан болгаш чамдыкызын Кыдатче аппарган.

Институттуң бажының кыска хуусада катап тургузар талазы-биле биске улуг дузалыг чедиргеп совет специалистерге чүректин ханызындан өөрүп четтиргенивисти илерлейлеп турар бис деп, Кампучия Улус Республиканың үлүг өөредилге министри Пен Навут СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга медегээн. Чаа дээди өөредилге черин катап ажыктаны — чурттуң национал кадрларын белеткээр дутайында Кампучияның Улуслу—революстуг партиязының болгаш чазаанын сагыш салышкынының тодаргай херечизи-дир. Институтту катап тургускап, ажылдаып эгелээни Пол Поттуң болгаш ооң чадчаларының узуткаану улус өөредилгезиниң системазын катап тургузарынга чугула үе-чада болган.

Эге болгаш оргумак өөредилгенин школалары бистиң чуртувуста ам ажылдап турар деп, министр чугаалаан. Кампучияның барык бүгү аныяк салгакчылары өөренип турар.

СОВЕТ ЧАҒЫГЛАРЫНЫ КҮҮСЕДИП ТУРАР

БЕРЛИН. Совет Эвилелиниң чагыгларын Герман Демократтыг Республикада Штральзундиниң корабль тудукчулары чедишкинниг күүседип турар. Оларын будургени чаа траулерлерин башкарылга шенелделерин амгы үеде чорудуп эгелээн. Балык тудар болгаш болбаазырадыр кылыр амгы үениң дериг-хереклеедери, далайларга чоруурунун нарын техниказы чылдың кайы-даа үезинде балык тудар ажылды соксаал чокна чорудар арганы бээр.

Висмарда М. Тезея аттыг судно тудуунуң верфизиниң коллективи совет чагыг дузугаар «Кристалл» деп чаа судно база будурген. 10 муң тонна чүктү дежиглаар күчкирген.

ВИНОГРАД ДҮЖҮДҮНҮҢ АЖААЛДАЗЫ

СОФИЯ. Болгарияның виноград шөлдеринде чаа дүжүттүг массалыг ажаалдазы эгелээн. Чурттуң виноградчыларының мурнунда бо чылын харыысалгалыг соругга туруп турар — олар 1,3 миллион тонна кат-чимисти ажаар хүлүг од улуг судно-биле топпа балыкты доңургаш, далай эриктеринге чедиреринге ажыглаар. Судноңуң турумчуур баазазы — Владивосток.

ГДР-ниң судно тудуунуң хегжүлдези дүргей темпилиг болуп турар. Эрткен беш чылда экономиканың ол адырының продукциязының хемчээли 33 хуу өскен. Делегейниң соңгу далайларынга ажыглаар күүседип судноларны болгаш пассажирлер аргыштырар теплоходтарны ГДР-ниң корабль тудукчулары будурүп турар. 450 муң ажыг тонна нинти чүк сөөртүр күүседип 60 ажыг чаа судноларны чүгле эрткен чылын бедии олар ажыглалга киргеген.

Виноградты өстүрери болгаш ооң дүжүдүн ажаан алыры — Болгарияның кедээ ажыл-агыйының чанчыл болган чугула адыры-дыр. Виноград — кедээ ажыл-агыйның бүгү продукциязының 8 хуузу болуп турар. Үлетшүр технологиязын виноград ажыл-агыйынга сөөлгү үеде калбаа-биле ажыглап эгелээн. Бүгү будурүлге чорудулгаларын бүрүн механизастаан. Ооң ачызында чүгле чаңгыс кооператор бедии 10 гектарның дүжүдүн өстүрүп, ажаан ап турар.

Эртемден селекционерлер виноград өстүреринге боттуг үлүүн киргеп. Чүгле сөөлгү чылдарда бедии олар виноградтың 40 ажыг чаа сорттарын өстүрген. Од сорттарның хөй нуруузун долегей конкурстарынга бедии-биле үнелээн.

АҢы-дуңма социалистиг чурттарның виноград ажаакчыларының кады ажылдажылгазы сөөлгү чылдарда улам калбаргаң. Совет болгаш болгар виноградчылар сырый холбаалыг ажылдап турар. Болгария Улус Республиканың эртемденнериниң болгаш специалистериниң чогаатканы виноград дүжүдүн ажаар чаа комбайнны ССРЭ-ниң виноград шөлдеринге чоокта чаа чедишкинниг шепен көрген.

(СЭТА).

ОНКОЛОГ СПЕЦИАЛИСТЕРНИҢ СОВЕТ-АМЕРИК ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА) Онколог специалистерниң чыл бүрү болур совет-америк алдыгы чөвүлел хуралы ында доозулган. Онкологияның талазында кады ажылдажылганы калбартырының болгаш сайзырангайжыдарының дугайында протоколга талалар ат салган.

АКШ-тың национал онкология институдунуң директорунуң дузалакчызы Дж. Саундере совет онкологтар-биле ужуражмышкынын кончуг-продуктулуг болгаш чүректин ханызындан болган деп, СЭТА-ның корреспондентизиге чугаалаан. Бистиң бодалывыс-биде алырга, аңаа дыка улуг түңнелдер чедип алдыгган. Профилактиканың болгаш эмнээшкинниң янзы-бүрү талаларына харылзаалаарывысты калбартырын болгаш шинчилелдериниң сан-медээлерин солчурун арбыдадырын дугуржуп алдывыс. Эртем шинчилелдериниң эң чугуда угланышкынарынга сөөлгү чылдарда ССРЭ-ге дыка улуг чедишкиннер чедип алдыгган, ынчангаш бистиң кады ажылдажылгавысты уламчылаары америк онкологтарга өвөөн эвес ажыктыг бээр. Ону чедип алырынга перспективалар эки кылдыр санаар мен деп, Дж. Саундерс түңнелинде чугаалаан.

Найыралчы болгаш ажыл-херекчи байдалга эрткен амгы чөвүлел хуралдың үезинде кадыг камгалалының талазынга кады ажылдажылга дугайында 1972 чылдың майда ат салдынган совет-америк дугуржуганың үезинден бээр бүгү эрткен үениң дургузунда бистиң кады чорутканы ажыл-ыстың түңнелдерин үндүрдүвүс деп, совет делегациязының удуртукчузу, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының президентизи академик Н. Н. Блохин СЭТА-ның корреспондентизиниң айтырыгларынга харыылап тура чугаалаан. Ол бүгү үениң дургузунда америк онкологтар-специалистер-биле бистиң харылзааларывыс чедишкинниг хөгжүп база калбарып, кончуг ажыктыг болган үре-түңнедлиг болуп келгенин демдеглээрин күзээн ийик мен. Хоралыг ыяктарның химиотерапиязының айтырыының болган эмнээшкинниң янзы-бүрү препараттарын чыырыңы методиказының талазы-биле ийи улуг монографияны парлап үндүрген. Онкология вирусологиязы, ол ышкаш эпидемиология ышкаш ындыг чутула адырда кады ажылдажылга чедишкинниг хөгжүп турар.

Бистиң кады ажылдажылгавыстың он чыл юбилейинге уткуштур келир чылын кады кылган монографияны парлап үндүрериниң дугайын амгы ужуражмышкынның үезинде дугуржуп алган бис деп, совет делегациязының удуртукчузу түңнелинде чугаалаан.

ТАЙБЫҢЧЕ УГЛАНЫЫШКЫННЫ ДЕТКИП ТУРАР

Делегейниң депшилгелиг кижилерге ССРЭ-ниң тайбың күүседип даштыкы политиказын бүрүн деткиң. СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң көдүргени 80 чылдарга Тайбың программазын изин-биле үүлдүгүүнүн турар. Ол программа болза, АКШ-тың болган НАТО-ның талазы-биле ооң эвилелчилериниң конфронтациязже болган боо-чепсекти эңдере будурериңче мээ-медерел чок чүткүүлүнге удур кара-чаңгыс шын орук болур.

СОФИЯ. БКП ТК-ның Чиңгине секретары, БҮР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Тодор Живков болгаш Йемен социалистиг партияның ТК-зының Чиңгине секретары, НҮДР-ниң Улустуң Дээди Чөвүлелиниң президиумунуң Даргазы болгаш премьер-министри Али Насер Мухаммед чүректиң ханызындан найыралдыг байдалга эрткен ужуражмышкынга Израильдиң араб чуртталарга удур үүк-соксаал чок агрессия үүлгедиишкиннерин болгаш оларның ыштики херектеринге АКШ-тың холгаардаашкынының күштелиишкинин бурүү шаап, ол денискээрдерге америк аглшериглерниң саның көвүдеириңге удуралыышкынны илереткен.

Америк империализминиң бурүүзу-биле нарыдаан делегей байдалычье шыңгыы кичээнгей салып турарын олар илереткен.

Бүгү-ниитиниң тайбыңга айыылдыг нейтроннуг чепсекти долу хемчээлге будуруп үндүрерин эгелээр дугайында АКШ-тың чазаанның шиитпирин ужуражмышкынның киржикчилери шиитпирлиг бурүү шаңканнар.

Ол ышкаш олар хамаарышпас африка күрүнелерге империалистиг күштериниң шериг болгаш политиктиг-даа ыйыдышкынының күштелин турарынга ханызы-биле сагыш салып турарын база илереткен болгаш Мурнуу-Африка Респубиканың расистериниң Ангола Улус Республикага удур агрессиязын килеңзээшкин-биле буруу шаңкан.

КАССЕЛЬ. Боо-чепсекти эңдере будурери соксадыр, тайбыңны болгаш улустар аразының айыыл чок чоруун быжыглаар, чамырлышкынының ханыладырын үргүлчүзээр болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Совет Эвилелиниң тодаргай саналдарын ГФР-ниң тайбың күзен турар күштери шиитпирлин-биле дотказынын Германн Компартиязының Кассельдиң хоорай организациязының брошюразында айыткан.

Тайбыңның дыка хөй совет саналдарынга Барыын чүк чурттары чогуур харыыны ам-даа бербээнин коммунистериниң ол документизинде чугаалап турар. АКШ-тың болгаш НАТО-ның милитаристери социалистиг чурттар-биле угаан-медерелдиг чөпшээрежилге кылырындан ойталап, дайынга белеткелди улам күштелдирип, Европага чаа америк ядролуг ракеталарны тургузарынга белеткенин, ядролуг халапган ол диптин улустарын узуткаттынар айыылче чыгаа турар ыңдыг байдал-биле ГФР-ниң болгаш өске-даа барыын-европейжи күрүнелериниң хөй-ниитизи эптежип туруп шыдавас дээрзин Кассельдиң коммунистериниң ол брошюразында чугаалап турар.

БАРЫЫН БЕРЛИН. Европага тайбыңны быжыглаарының соруглазынга дүүштүр Совет Эвилелиниң кылганы чаа саналдарының оңза чугулазын Барыын Берлиниң Социалистиг чаңгыс-аай партиязының даргазының оралакчызы Д. Аренс «Вархайт» солунда бодуңун түүлүвүнде демдеглээн. Совет саналдарың үндезини бүгү-де кижилерге аймыл чок чоруукту хандыраары болуруун ол бижээн.

ТОКИО. СЭКП-ниң XXVI съездизинге хүлээп алдыгган, 80 чылларда Тайбың программазы ССРЭ-ниң даштыкы политиказының тайбың сорулгалыының дугайын херечилеп турары Японияның Социалистиг аныяктар дугазының (ЯСАЛ) даргазының оралакчызы Р. Онооси СЭТА-ның корреспондентизиге чугаалаан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң совет коммунистер чыыжынга кылганы чаа эгелекчи саналы тайбыңны камгалап, быжыглаарынче утланган.

Делегейде дүшкүүрлүг чоруукту улам күштелдирер дээш америк администрацияның ажыы-биле кылып турар түткүлүнүң, үезинде делегей айтырыгларын Вашингтонда кылып турары ышкаш, кыжанышкынның медегледлериниң болгаш боо-чепсек көөрдедип, чаярының аргазы-биле эвес, а тодаргай чугаалажышкыннар аргазы-биле шиитпирлээриниге белеткин Совет Эвилели идередип турарын Р. Онооси айткан. ССРЭ-ниң ындыг туружу эң бедик үнелээшкинни алыр ужурлуг деп, ол сөзалап демдеглээн.

(СЭТА).

У. ПАЛЬМЕНИҢ ЧУГААЗЫ

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Швецияның Социал-демократтыг ажылчын партиязының даргазы У. Пальме Европаның Соңгу чүгүнге ядро чок зонаны тургузары чугула деп база катап чугаалаан.

Швецияның телевидениезиниң бирги шугуму-биле «Пеленг» программазынга чүве чугаалаан, ол Соңгу чүк чурттарын ядролуг чепсек чок район кылдыр чарлаар чорук Швецияның айыыл чок чоруунун эрге-ажыктарынга долуу-биле дүжүүн турарын демдеглээн. Ынчаар болза, Европа диптиң соңгу кезээнде дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга болгаш ниити ядролуг дайынның кыптыгын болурунуң айыылын эвээжедиринге идиг болур иинек. Тайбың дээш, ядролуг боо-чепсекти эңдере будурериңге удур, Европаның соңгу талазын ядролуг чепсек чок зона болдурар дээш демиселди күштелдирериңче соңгу чүк чурттарының политиктиг ажылдакчыларын болгаш хөй-ниитизин У. Пальме кыйгырган.

ШСДАП-ның даргазы аравтанзыг нейтроннуг чепсекти ажыглавышаан, «кызыгаарлаттынган» ядролуг дайынның боол болурунуң дугайында америк стратегтериниң бодалын шынгыы шүгүмүүлээн.

Мээң ханы бүүдүрелим-биле алыр болза, ындыг «кызыгаарлаттынган» дайын термоядролуг халап-биле төнер болгаш бүгү киижи төрелгетеи кырлыр апаар деп, ол чугаалаан.

СУДЗУКИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ТОКИО. (СЭТА). Япон премьер-министр А. Судзуки барыын-герман «Штерн» журналдың айтырыгларынга харыылаан, «Япония бодунуң девискээринге америк нейтроннуг чепсекти тургузарынга чөпшээрешпес» деп медегээн. «Япония — америк атомнуг бомбалаашкынга таварышкан кара чаңгыс чурт болгай. Ынчангаш бир эвес Каттынган Штаттар Японияга нейтроннуг бомбаларны тургузарын иетеп келзе, бистер кандыг-даа байдалда аңаа чөпшээрешпес бис» — деп, япон чазактың баштыңы чугаалаан.

Ооң мурнунда Японияның даштыкы херектер министри С. Сонода база-ла парламентиге чүве чугаалаан, Ыраккы Чөөн чүкке америк нейтроннуг бомбаны тургузарынга удураашын, Ак базыңның ындыг базымы ол девискээрде дүшкүүрлүг чорукту улам ыңгыырадыр ийик дээрзин демдеглээн.

БУРУУ ШАПКАН

БОГОДА. (СЭТА) Колумбияның Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары Хильберто Вийера конгрессте чүве чугаалаан тургаш, коммунистерге болган демократтыг өске-даа күштерге удур ол чуртта кадыг-дошкун истеңсүүшкиннерни бүрүүдаткан.

Бо чылдың чүгле январьдан сентябрь айынга чедир безин политиктиг чылдагааннар-биле 1.063 кижини тудуп хоругдаан, 242 кижини араатанзыг хиннектээшкинге таварыштырган, 142 кижи өлүрткен, а 43 кижи — «кайнаар-даа барганы биладнимес» деп, ол чугаалаан.

Ындыг хемчеглерни «томаартылга кылыры ол чүве» деп чылдагааннап турар-дыр деп, колумби коммунистериниң удуртукчузу демдеглээн. Херек кырында алыр болза, күүрүне эргиледзин кылырынга таарымчалыг байдалды тургузар дээш реаксылыг шериг баштыңнары ону ажыглап турар.

АЖЫЛЫ ЭКИЖЭЭН

«Мөрен» совхозтуң почта салбыры мурнуку чылдарда четпес ажылдап турган. Коммунист С. Күдер ажылдавандан бээр ында ажыл көскүзү-биле экижээн. Ол чонуң чагыгларын өй-шаанда хандырып, хөй-ниити ажылдарга идепкейлиг чорууп көргүзүп келген.

Почтаны Кара-кыс Күрүүк ажылы база макталдыг. Ол эки ажылы дээш удаа-дараа шаңнадын келген. Амгы үеде ажыл-агый-багый бүрүзүүге, будурүлгелерге болгаш мал чеми белеткелчилериниң ортузунга политмассалыг ажылдарны олар чорудуп турар.

Э. САДИ.

Эрзин район.

ЧААГАЙ КОЖА-ХЕЛБЭЭ ЧОРУКТУҢ БЫЖЫГ ҮНДЕЗИНИНГЕ

Совет-финляид харылзаалар — найыралдың болгаш чаагай үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың тодаргай чижээ-дир. Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында 1948 чылда ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразынга чарган керээ ол найыралдың болгаш кады ажылдажылганың быжыг үндезини болуп турар. Финляндияның күрүне хамаарышпас чорууп хүлээп көөр дугайында 1917 чылдың декабрьда В. И. Ленининиң ат салган декредининде тодаргайлаан пайыралче утланышкын болгаш тайбың кожа-хелбээ догуиаарының принциптери керээде кирген.

Ийи чурттуң аразында харылзааларны Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге бедии-биле үнелээн. «Совет-финляид харылзаалар найыралдың болгаш чаагай кожа-хелбээ чоруктуң быжыг үндезинине калбарып турар. Европаның айыыл чок чоруун быжыглаар херекке Финляндияның болгаш президент Кекконенниң бодунуң салымчыкының бедии-биле үнелеп турар бис. Экономиктиг харылзаалаарывыс багай эвес сайзырап, улуг үлетшүр объектилериниң тудуун дем-биле чедишкинниг чорудуп турарынга сеткилиивис ханыышкынныг болуп турар» деп, Л. И. Брежнев чугаалаан.

Совет Эвилели — Финляндия-биле кол садыглажыкчы чурт. 1951 чылдан бээр ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразынга барааи саарылгазы узун хуусаалыг беш чыл дуржулгаларын ёзугаар боттанып, планныг совет экономиканың эрге-ажыктарынга дүжүүп, Финляндияның ажыл-ишчи болуктериниге ажыктыг болуп турар.

Совет Эвилели-биле экономиктиг калбак кады ажылдажылганың түңнелинде Финляндия сөөлгү чылдарда бодунуң экономиказының хегжүлдезининң темпилерин Европаның өске чурттарындан дүрген болдурар арганы чедип алганын Финляндияның күш-ажыл министри И. Каяпол демдеглээн. Ийи чурттарның аразынга хөй талалыг болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзаалариың ачызында Финляндия ажыл-биле чоокну хандырарын база чедип алган. Чижээ, металл болбаазырадыл кылыр болгаш судно тудуунуң үлетшүрүнде ажыл чок чорук амгы үеде кызырылганын министр чугаалаан.

Финляндия — Совет Эвилелиниң узун хуусаа дургузунда экономиктиг дугуржулганы кылганы Европаның эң баштайгы чурту болуп турар. 1990 чылга чедир хуусаада ийи чурттарның аразынга садыг-экономиктиг, үлетшүр болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың узун хуусаалыг программазынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев болгаш Финляндияның президентизи У. Кекконен 1977 чылда ат салган.

Ийи чурттарның күрүне удуртукчуларының ужуражмышкыннары Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның аразынга бүгү талалыг найыралдыг болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзаалариың удамна калбартырынга улуг ужурдузалыг болуп турар. Чижээ, узун хуусаалыг программаның күштүг болуруун 1995 чылга чедир узадыр дугайында протоколга Л. И. Брежнев болгаш У. Кекконен 1980 чылдың ноябрьда Москвага ат салган.

Карелиа АССР-ниң девискээринде Костомукшскиниң даг байлаан болбаазырадыр комбинатты алгыдарынга кады ажылдажылга дугайында протоколга база ат салдынган. Костомукшскиниң комбинады — бот-боттарынга ажыктыг совет-финляид кады ажылдажылганы хегжүдериниң тодаргай чижээ-дир. Ооң ийиги болгаш үшкү эвелчегелериниң түдүүнүң дугайында дугуржулга бо чылдың августа Хельсинкиге чедип алдыган. Ол дугуржулга — ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында ам улуг дугуржулгаларның бирээзи болуп турар деп, «Хельсингин саномат» солун бижээн.

Суднолар тудуу ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразынга экономиктиг харылзаалариың чугула кезии болуп турар. Финляндияга будурген судноларның хөй нуруузун Совет Эвилели садыг эп турар. Чүгле 1980 чылда беанн Финляндияга будурген 30 судноларны Совет Эвилелиниге сатнаан.

Совет-финляид садыг-экономиктиг харылзааларны калбартыр херекке ийи чурттарның демир-оруктары ойнап келген болгаш ойнап-даа турар. ССРЭ-дең машиналарны болгаш дериг-хереклерни, тракторларны, электроинут саналга техниказын, автомобильдерни демир-оруң-биле Финляндияга чедирип турар. А Финляндиядан — саазынны, целлюлозаны, химия үлетшүрүнүң продукциязын болгаш өске-даа бараанарны Совет Эвилелиниге экжеп турар.

ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның күрүне баштыңнары Л. И. Брежневтиң болгаш У. Кекконенниң 1980 чылдың ноябрьда Москвага ат салганы чугула документилер — Хельсинкиниң Түңнел актызының негелделерин амыдыралга боттандырып турарының тодаргай барымдаазыдыр деп, Финляндияның даштыкы садыг министри Э. Репола СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан. Делегей байдалы чидитлепген амгы үеде бистиң ийи чурттарывыс чаагай кожа-хелбээ харылзааларны калбартырын үргүлчүлеп турар деп, министр онзалап демдеглээн.

В. ЛЕСКИНЕН, СЭТА-ның корр.

ГЕРМАНИЯНЫҢ ФЕДЕРАТИВТИГ РЕСПУБЛИКАЗЫ. Бо чурукту Дортмундтуң күш-ажыл биржазынга тырттырган. Ажыл чок эр болгаш хөрээжен кижилерниң коридорда сыңмарлажып, ажыл манап, сураглаттыкып орарын мында көргүскен. Шак-па ыңдыг байдалды Германияның Федеративтиг Республиказының күш-ажыл талазы-биле өске-даа биржаларындан база каруп болур. Ындыг чорук капиталдың өске-даа чурттарында база базым санында таварыжы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Бөгүн—Дайын хоочуннарының совет комитедин тургусканындан бээр 25 чылы

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Дайын хоочуннарының совет комитединиң даргазы П. И. БАТОВ.

АКШ-тың болгаш Англияның империалистериниң буруузу-биле «соок дайын» өөскүп, делегейге дайын кыжаныышкынының кара булуттары диргелип келген 1956 чылдың сентябрь 29-та дайынның совет хоочуннары бодунуң тургузукчу конференциязынга чыылган болгаш организациязын тургускан. Ол организацияның кол соруглазы — тайбың дээш демисел. Кадыг-дошкун тулчуушкуннарның түннелинде чедип алдынган тайбынны камгалаар, термоядролуг дайынны болдурбае дээш бүтүү-ле чүүлдерни кылырын дайынның совет хоочуннары Ада-чурттуң Улуг дайынынга өлген 20 миллион эштерниң, боттарының ажыттөлүп оскунган хөй миллион пелерниң, өскүстерниң, боттарының уругларының болгаш ажы-төлүүн өмүнээзинден даңгыраглап медеглээшнер.

Оон-биле чергелештир, аныяктарның маадырлыг, патриотуг кижизидилгезинин, СЭКП-ниң, совет улустуң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң маадырлыг, революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаагай чаңчылдарын аныяктарга дамчыдар, империализмниң агрессчи күштериниң чимээнишкиннеринге хамаарыштыр серемчилелди бедиринче совет аныяк салгакчыларны эвилелдээр талазы-биле ажылга киржилгени идепкейжидер чугула соруглары дайын хоочуннарының мурнунга конференциял салган.

Дайынның совет хоочуннарының организациязының уставын конференция хүлээп алган болгаш оон улуртукчу органын — Дайын хоочуннарының совет комитедин сонгаан. Алдаржаан совет полководчу, Совет Эвилелиниң Маршалы А. М. Васильевский комитеттиң баштайгы даргазынга сонгуткан. Совет Эвилелинең Маадыры А. П. Маресьев — комитеттиң харыы-салгалыг секретары болган.

Оон бээр ам 25 чылдар эрткен. Ынчаарга тайбың дээш, чавырлыышкынны ханыладыр дээш демисел комитеттиң кол соруглазы болуп турар. Ол соруглаларга дүүштүр делегейниң бүгү чурттарының дайын хоочуннарының национад болгаш делегей организацияларының-биле харылзаалары комитет калбартып, быжыглап турар.

Делегейниң янзы-бүрү шуулганнарынга болгаш ужуражыышкыннарынга чурттуң хөй-ниитизин комитет төлевилевишаан, дайын хоочуннарының тайбың дээш демиселге чаңгыс эвин быжыглаар, АКШ-тың дайынзырак бөдүктериниң баштаяны империализминиң агрессчи күштериниң айыылдыг политиказынга удур демиселди күштелдирер дээш идепкейлиг туржуп келген болгаш туржуп-даа турар.

СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың тайбыңга ынак политиказын, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң кедүргени Тайбыңның программазын дайынның совет хоочуннары даштыкы организацияларның делегацияларының-биле ужуражыышкыннарның, ССРЭ-ге келген дайын хоочуннарының ужуражылгаларының үезинде могаг-шылаг чокка тайылбырлап турар. Буржуаз пропагандистериниң болгаш Пекинниң гегемонистериниң нүүлдээшкинин — «совет дайын кыжаныышкыны» дээр чулчуруушкунун комитет база сойгалап илередип турар.

Удурланыышкын демиселчилериниң делегей федерациязының (ФИДЕ-ниң) ажылынче онза кичээнгейни Дайын хоочуннарының совет комитеди угландырып, делегейниң ол организациязының кежигүнү болуп турар. Ол организация — тайбың дээш, неофашизмге болгаш неонацизмге удур шиитпирлиг демисежип турар эң-не авторитеттиг болгаш дайынчы организация-дыр.

Чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрериңге удур, боочепсекти болгаш чепсектиг күштерни кызырар база чепсегленишкиннерни дүжүрер дээш демиселче делегейниң хөй-ниитизин эвилелдээри Дайын хоочуннарының совет комитединиң ажыл-чорудулгазында эң чугула айтырыгларның бирээзи болуп турар.

Тайбың дээш демиселге улуг хемчеглерниң иштинден дайын хоочуннарының Римге болган ийи ужуражыышкынарын демдеглээр бодаан мен. Тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң херээ идегелдиг камгалал-биле хандыртынган турарынга дайын хоочуннары ханы сонуургалдыг.

Социалистиг Ада-чурттуң тургузуп база камгалавышаан, бистиң салгалдың кижилериниң таварышканы бергелер дайын сөөлүнде өзүп келген аныяктарның үлүгнге онаашпаан болгай. Хоочун салгалдың кижилериниң эртекени ажы демиселиниң кадыг-дошкун школазын олар база эртпээн. Ынчангаш күш-ажылга ынак, ажылдап билир болгаш Төрээн чуртту камгалаарынга кезээде белен кижилериниң аныяк салгакчыларын кижизидери, амыдыралчы идепкейлиг турушту ээлээр талазы-биле аныяктарга дузалаары — бистиң чугула соруглавыс-тыр.

Фронтучу чорааннар партии болгаш күрүвениң ленинчи сагыш салыышкыны-биле бүргеткен. Оларга хөй-санныг чиигелделерни болгаш артык аргаларны тургускан. Дайын хоочуннары бисте бүгү чоннуң кичээнгейин база хүндүткелин эдилеп турар. Партия болгаш чазактың, бүгү совет улустуң ол сагыш салыышкыны тайбыңның болгаш коммунизмниң хереэ дээш улам идепкейлиг демисежиринче бистерни сорук киирип турар.

Дайын хоочуннарының дугайында сагыш салыышкыны дээш бистиң партиявыстың Төп Комитединге, Совет чазакка чүреткин ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп турар бис. Делегей ареназынга-даа, бистиң чуртувуска-даа ажылдың байлак дуржулгазын шиңгээдип алтан комитет бодунуң 25 чылын демдеглеп турар. Чээрби беш чылдарның дургузунда хөй чүүлдер кылдынган, ынчаарга моон соңгаар оон-даа хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар.

(СЭТА).

ЧАГЫДЫЛГАНЫ – ЧОГУУР ХУУСААДА

Бүгү чурттаазы дег, 1982 чылдың солуннар, журналдарынга чагыдылга Чөөн-Хемчик районда организастыг чоруп турар. Ниитизи-биле районда 6600 экземпляр солуннар, журналдарны номчукчулар бо хүннерде чагытканнар. Район төвү Чадазна хоорайның чурттакчылары төп солуннарны 780 экземпляры, 2400 санныг журналдарны чагытканнар. Номчукчулар «Тувинская правда», «Ленинчи өрүк» солуннарны хөй-биле чагыдып ап турарлар.

Район эмнелгелиниң парлалганың хөй-ниити тарадыкчызы Анна Петрова, № 463 кожуп чоруур механизастаттынган колоннада Татьяна Носкова, «Сельхозтехника» каттыжышкынында Нина Карпова олар помчукчуларны чогуур үезинде чагыдылгаларын кылдыртын алзын дээш онаашкан хөй-ниити даалгазынга онаа идепкейлиг ажылдап турарлар. Оларның харыылап турары коллективтериниң кижи бүрүзү 2—3 чедир солуннар, журналдарны чагыткылааннар.

«Чыраа-Бажы» совхозта почта салбырының начальниги Даш Сендажы, «Большевик» совхозта Нина Ондар олар келир чылга парлалга чагыдылгазы эгелээнден бээр бо чугула кампанияны эки организастаан. Ол ышкаш почта салбырларының ажылын болгашында парлалгының хөй-ниити тарадыкчыларының ажылын совхозтарда партия организациялары хүн бүрүде боттуу-биле удуртуп турар.

Чагыдылга кампаниязының үезинде кижи бүрүзү күзээн солуннар, журналдарын чагыдып алырын оралдажыр. Төп солуннар, журналдарны чагыдып алырының хуусаазы эвээжеп келген. Ынчангаш районнуң чурттакчылыг черлеринде парлалгының хөй-ниити тарадыкчылары болгаш почтачылар бо хүннерде номчукчу бүрүзүнге чедип, кызымак ажылдап туралар.

М. ДУГУРЖАП.

СЕНТЯБРЬ 29-ТАН ОКТЯБРЬ 1-ГЕ

ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ 29-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—«Ye». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05— «Ужудушкун черден эгелээр». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялар. 10.55— «Кино аян-чоруктарының клуву». 11.55—Телемедээлер. 12.00—14.15— Чапсар. 14.15— Телемедээлер. 14.35— «Энергетика: бөгүн болгаш даарта». Документалдыг телефильм. 15.25— Аныяктарга музыка программазы. 17.20— «Өскерлиишкинниң чадалары». ЕАР-ның президентизи А. Садаттың политиказының дугайында документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30— Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45— Бөгүн делегейде. 19.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Химик»— ЦСКА. Воскресенскиден дамчыдылга. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35— «Шүлүглел». Павел Антокольский. 22.45— 23.00— Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00—«Клембовонуң угуулзалары». Документалдыг телефильм. 12.10 — Шыдыраа школазы. 12.40— Совет күрүвениң үндезиннери болгаш аргелер. 8-ни класс. Совет ниитилелдиң политиктиг системазы. 13.10 — М. Твен. Амыраадын болгаш чогаал ажылының арыннары. 13.55— «Экран — башкыга». Зоология. 7-ги класс. Инстинкт — насекомнарның амыдыралының үндезини. 14.20— Төөгү. 8-ни класс. Якобиниң диктатуразы. 14.45— А. М. Горькийниң драматургиязы. «Араатаннар», «Дачниктер». 15.45— «Чоок сылдыстар». Документалдыг телефильм. 16.00 — Француз дыл. Өөредилгениң 2-ги чылы. 16.30— Уран чүүлдериниң эрте-бурунгу тураскаалдары.

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Документалдыг фильм. 17.20 — «Чангыс аай политкүн». СЭКП обкомунуң лектору Д. Е. Ендаңның чугаазы. 17.35— «Хөлүг өг». 18.05 — «Кызыл болгаш кызымчылар». Хоорай — көдээге. 18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга). 18.45— «Хоойлу болгаш худээлер».

МОСКВАДАН

19.00 — «Андроныковтуң чугаазы». 3-кү фильм. 20.05— «Тамчыктыг удукар, чаштар!». «Хуулгаазыныыт экран». 20.20— Балтий чоогунуң республикаларының студентилериниң ыры болгаш танцы байырлалы. 21.00—«Ye». Информастыг программа. 21.35— 23.45— «Рубан Хайяма». Т. Шохиданың музыказынга фильм-балет.

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00— «Ye». Информастыг программа. 8.40— Эртенги гимнастика. 9.00— «Чалыдарның чогаадылгазы». 9.35— «Ындыг оол чурттап турар». Уран-чечен фильм. 11.10— «Керчиниң чалбыыштыг чылдары». Документалдыг телефильм. 11.40— Телемедээлер. 11.45—14.15— Чапсар. 14.15— Телемедээлер. 14.35— «Челюскиниң маадырлыг чоруу». О. Ю. Шмидтке баштаткан челюскинчилериң экспедициязын камгалап алганының дугайында документалдыг телефильм. 15.35—«Шыдыраа школазы». Ойнап эгелеп чоруурларның клазы. «Шыдыраа аргаларында тептүң ужурдузазы болгаш ролю». 16.05— «Орус чугаа». 16.35—Нигерияның национал байырлалы — Хамаарышпас чорук хүнүнге уткуштур кинопрограмма. 17.00— «Харыылаңар, горнистер». 17.30 — Оренбургтуң орус улустуң күрүвениң хорунуң концерти. 18.00—«Маадырлыг чорук».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Октябрь 1—ышкы үеже шилчиишкин». 19.15— «Москваның мергеннери» деп камерлиг хөгжүм концерти. 20.10 — «Нюрнберг: келир үе дугайында сактыышкын». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүүүү. 21.00— «Ye». Информастыг программа. 21.35— «Шүлүглел». Павел Антокольский. 22.45— 23.00— Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Гур-эмир». Эртем тайылбырлыг фильм. 12.10 — «Ада-иелер, силерге». 12.40— Ниити биология. 9-ку класс. Ч. Дарвиниң амыдыралы болгаш үзел-бодалдары. 13.10 —А. И. Куприн. Амыдыралының болгаш чогаал ажылының арыннары. 13.55— Ботаника. Чайгаар үнген болгаш культурлуг үнүштериниң ястыбүрү хевирлери. 14.15— Сээн ленинчи библиотекан. 14.45 — Башкыга — музыка кичээли. 7-ги класс. 1-ги дамчыдылга. 15.40 — «Бир кижи чурттап чораан. «Эртем тайылбырлыг фильм. 16.00 — Немец дыл. 16.30 — Эрте-бурунгу Чөөн чүктүң уран түүлү.

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Н. Воронов — «Истелге». Тываның хөгжүм-шиин театрының шинээ. 18.25 — Чарлалдар. 18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга). 18.45— «Кедээ ажыл-агый ажылданчыларының хүн демдеглелиз».

МОСКВАДАН

19.00 — «Совет Эвилелиниге бараан боон тур мен». 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Страхөөн дистиң тывынгыр бодалдары». Мультфильм. 20.15 — Гандболга чурттар аразының маргылдаазы. Херээжеңнер. ССРЭ-нин болгаш Румынияның шилиндер командалары ужуражыр. Вильнюстан дамчыдылга. 20.35—«Дем каттыштыылгазы». Тележурнал. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35—«Ыожым Одесса». Уран-чечен фильм. 23.00 —23.55 — Социалистиг чурттар телевидениезиниң документалдыг фильмнериниң программазы: «Усти-на-Лабе» (ЧССР), «Алдын иетер» (БУР), «Чыл үелери» (СРР), «Үнелит үе сен!» (ГДР).

ОКТЯБРЬ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.00 — «Горнистер, харыылаңар!». 9.30—«Ыржым Одесса». Уран-чечен фильм. 10.55 — Япон радиониң болгаш телевидениезиниң «Эң-Эйч-Кей» деп уруглар хорунуң концерти. 11.30— Телемедээлер. 14.35 — Документалдыг телефильмнериниң улустар аразының X фестивалының шаңналдарын алган фильмнер: «Кижи болгаш далай». «Мурманск-198», «Чырыктың үжүктелиз». 15.45 — «Эрткен хүннерниң магадылалы». ССРЭ-ниң улустуң артизи О. Бардинаның киржилгези-биле концерт. 16.15 — Кипр республиканың национал байырлалы — хамаарышпас чорук хүнүнге уткуштур кинопрограмма. 16.30 —«Шевер холдар». 17.00 —«Владимир Шаталовтуң чери болгаш дээри». Документалдыг телефильм. 17.35 — «Миллионнарның ленинчи университеди». Хөй-ниитиниң санал-оналы: оон тургуступары болгаш дээштии.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Делегей байдалының дончулалы». 18.30—Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — «Экономика камналгалыг болур ужурлуг». 19.15— Бут бөмбүүнге УЭФА кубогу дээш, ЦСКА—«Штурм» (Австрия). В. И. Ленин аттыг төп Стадиондан дамчыдылга. 21.00 —«Ye». Информастыг программа. 21.35—Спорт программазы. 23.05 — 23.25 — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Кара курт». Эртем тайылбырлыг фильм. 12.10— «Бистиң садывыс». 12.40 — И. С. Тургенев. «Адалар болгаш уруглар». 9-ку класс. 13.10 — «Экранны—башкыга». Совет күрүвениң үндезиннери болгаш эргелер. 8-ки класс. Совет ниитилелдиң политиктиг системазы. «СЭКП—Совет ниитилелдиң удуртукчу күжү». 13.40— Я. Смеляковтуң шүлүк чогаалдары. 14.10— Ыыска хемчээлдиг уран-чечен фильмнер программазы: «Ужуражыкыже, «инүк», «Ховаганнар», «Магадылал дугуй». 15.00 — Драматургия болгаш театр. Режиссерниң уран аргазы. 1-ги дамчыдылга. 15.45 — «Дилээшкиннинг амыдырал». Документалдыг фильм. 16.00—18.15 — Чапсар. 18.30— Телемедээлер. 18.40— Телемедээлер (орус дылга). 18.45 — Күскү-кышкы одалга үезинде өрттенни баш удур болдурбазы». Беседа. 19.10— Чарлалдар. 19.15 — «Орус классиктиг дуэттер». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Кымның үнү экил?». Мультфильм. 20.15 — «Пропагандист дугайында сөс». Телеочерк. 20.45 — Гандболга чурттар аразының маргылдаазы. ГДР-биле ССРЭ-ниң шилиндек командалары ужуражыр. Вильнюстан дамчыдылга. 21.00 —«Ye». Информастыг программа. 21.35 — «Актриса». Уран-чечен фильм. 22.50—23.50 —«Балет дугайы». ССРЭ-ниң улустуң артизи Н. Фадеечев.

МУРНУНДА—А. КАРЕТКИН

Эрткен дыштаныр хүнер республиканың кайысылалынга каан, чылыг болган. Ынчангаш дельтапланеризм спортунга ССРЭ-ниң биргн чемпионадының киржикчилериниг ол конкурс таарымчалыг болганы чугаажок. Олар баштайгы хүн айыттынган точкаларын аргалыг-ла болза хөй катап ужуп эрткеш, оон соонда тускай айыттынган черге шын хонарының талазы-биле бедик мергежилдиин көргүскеннер.

Ук чемпионатты көөр дээш келген чон ол хүннерде конкурс хөй болган. Уруг-дарыын эдерткен улус Боом даанын базырынга болган солун спортчу маргылдааны эртенден оон тенериниге чедир мага ханып көрүп, спорттуң бо чаа хевириниң дугайында солун чүүлдерин хөйүү-биле биилип ап, эрес-дидим эрлериниң ак-көк дээрге эзир мыкаа ужудушкуннарын сонуургааннар.

Баштайгы мергежилгениң түнелин үндүрген соонда кым мурнап турары илерел агелээн. Россия Федерациязының бирги командазының кежигүнү Андрей Кареткин ийи хүнүң түнелинде ниитизи-биле 204,4 санны алгаш, эскелерин мурнай берген.

А воскресенье чемпионаттың программазын ёзугаар айыттынган черге шын хонарының талазы-биле мергежилгеге арга-дружулгазын шенешкеннер. Бо мергежилгениң пол-ла негелдези — дагдан ужун батказ, черде кадар демдек ышкаш айтып каан кызыл нөстүң ортузунга хонары болур. Бир эвес спортчу оон дал ортузунга хонар болза 100 санны алыр. А оон ырак хонган тудум оон саны эвээжеп турар.

Бо удаада база А. Кареткин эң хөй санны алгаш, эскелерни мурнавышаан хевээр, Москва чурттуг Сергей Дробышев биле Россия Федерациязының ийи командазының төлээзи Нор Аревьян олардың ниити алган саны база багай эвес.

Ам ССРЭ-ниң бирги чемпионадының баштайгы ийи мергежилгезиниң түнели-биле эскелерин мурнап чоруп турар А. Кареткиниң дугайында каш сес. Андрей спорттуң бо хевиринге Россия Федерациязының тулган чемпиону. Ол чыл бүрүде Москвага эртип турар «Крылатскийге старттар» деп Совет Эвилелиниң улугулуг хоорайларының спортчуларының киржип турары маргылдаазының баштайгы тиилекчизи. Ол дельтапланга эң үр ужарының талазы-биле база багай эвес түнелдерни чедип ап турар. Андрей 1978 чылда Крымга аппарады-биле ужудушкун кылгаш, дээрге 4 шак 30 минута дургузунда ужуп келген.

Бистиң чангыс чер чурттугларывыс Евгений Егошин, Владимир Корохин болгаш Сергей Казанцев олар баштайгы мергежилгеге кылырынга бедик мергежилдиин көргүзүп, 8, 9, 10 дугаар түнелдерни көргүскеннер. А ийги мергежилгеге кылырынга база баштайгызындан дүдек чок болганнар.

ССРЭ чемпионадының баштайгы мергежилгелериниң түнелиле-биле алырга, Россия Федерациязының бирги командазының спортчулары команда талазы-биле эскелерни мурнап чоруп турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: эзир ышкаш ужудушкун.

Авторнуң фотозу.

СОЛУН УЖУРАЖЫЛГА

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Максим Мунзук-биле Барлык ортуман школазының башкылар, өөреникчилер коллективиниң ужуражылга кежээн чоокта чаа болуп эрткен.

Хоочун артист башкыларга болгаш өөреникчилерге бодуңуң намдар төөгүзүнү чугаалап бергени солун болган.

Артист бодуңуң дугайын мынчаар чугаалаан: «Мен ядыы арат кижиниң оглу мен. Бодумнуң чонумнуң, чечектелип хөгжүп орар ийи орденниг Совет Тывамның ачызында, нүүрүнде Совет кино артизи болу бергеним меңээ улуг өөрүшкү болду. Мээң кол рольдарга ойнаан киноларымны көргеш боор силер. Кино артизи боон ойнаар ажыл эң берге болгаш харыысалгалыг деп чүвени баштай Дерсу Узаланы ойнап тура көрдүм. Борта улуг күштү үндүрүп, кандыг-бергебайдалдарга таварышпаан дээр». Кинога ол эң баштай ойнаанын шуптузуп чугаалап бергеш.

Ол ышкаш амгы үеде республиканың Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөл-Хемчик районнарга хоочун артистер М. Мунзук, К. Хүргүлек болгаш аныяк артистерниң концерт программазын көрүкчүлер сонуургап көргеннер. Орус, тыва дылдарга эрги, чаа ырларны ырлааны таалалчыг болгаш солун болган.

С. ТАВА-САМБУ.

Барыын-Хемчик район.

ТАРААЖЫЛАРЫВЫСКА

Көдээниң ажыл-ишчилериниң культура хандырылгазынче чер болганда улуг кичээнгей салдынган. «Совет Тыва» совхозтуң дирекциязы, партком, көдээ Совет сезоннуг ажылдар үезинде ууриүң бүгү чонун шеф дузазынче калба-биле мобилизастаары чаңчыл болган. Бо чайын мал чеминиң белетвелиниң шалыпчы ийи айының үезинде бүгү чонну олче үш ээлчегдиг кылдыр мобилизастаан турган.

Шеф дузазы-биле чергелештир культура хандырылгазынче база кичээнгей салып келген. Элчег аайы-биле оюнконцерттерни көргүзерин тус-тус коллективтерге хувааган турган. Чоокта чаа Суг-Бажы школазының башкылар коллективи тараажыларга концертти көргүстүвүс. Душтеги чапсар үезинде хову турлааңга тараажылар чыглып келген. Школа башкылары ыр-моор-биле, өске-даа көргүзүлгелер-биле ховунуң ажыл-ишчилериниг аян туттувус.

А. ЧАШ-ООЛ.

Каа-Хем район.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 29-ТА

«НАПЫРАЛ»: «Мөңгүннелчек хөлдер» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оон чедип келирин күзээр-дир мен» 9.30, 11.00, 14.00, 15.30, 18.50 «Кежээки өскерлиишкин» 17.00, 21.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Командирниң уруу» 15.00, «Шынаа шөлүнүң чечектери» 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Коргар-дыр мен» (2 сериялыг) 14.40, 17.10, 19.50 шактарда.

Хөгжүм-шиин театрынга

АНЫЯКТАРНЫҢ АЖЫЛЫ

Аныяк талантыларны илередип, оларны деткип, төлептиг салгал кылдыр кижизидеринге дугайында партияның чугула документилериниң бирээзи — каш чылдар бурунгаар үнген СЭКП Төп Комитединиң «Чогаадыкчы аныяктар-биле ажыл дугайында» доктаалы болур. Ук доктаалды амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл республиканың хөгжүм-шиин театрының чогаадыкчы коллективинде багай эвес чоруп турар. Аныяк артистерниң аразынга чогаадыкчы конкурстар каш удаа эрткилээн. Оон түнелдери кылдыр аныяк талантылыгларның чогаадыкчы отчёттары көрүкчүлер мурнунга эртип турары чаңчыл болган.

Театрның чанында аныяк драматургтарның «Чалым-Хаяа» чогаал каттыжылгазы үшүү чылында ажылдап турар. Моон мурнунда оон киржикчилери В. Серен-оолдуң «Сөөсиспнер чечектелип тур-да», К. Сапык-оолдуң «Ыглаар-Туруг» деп шиилерни көрүкчүлерге барааглаткан. «Чалым-Хаяның» киржикчиниң, аныяк артист Чылгычы Ондарның шериг-патриотчу темага бижээн — кызыгааржылар дугайында «730 дүнер болгаш хүннер» деп шиизин театрның уран чүүл чөвүлели каш хонук бурунгаар хүлээп алган.

«730 дүнер болгаш хүннер» — аныяктарның чогаадыкчы ажылының түнелинде төрүттүнген шин. Ол чүгле аныяк авторнуң бижээн чогаалы болурундан аңгыда, режиссурага сундулуг аныяк артист Алексей Ооржактың бирги тургускан ажылы болур. Чурук-каасталгазы база-ла аныяк чурукчу Сергей Сапчаттың баштайгы ажылы. Хөгжүм каасталгазы — талантылыг аныяк композитор Владимир Токаның. Шиинин маадырлары — хып дээн аныяк кызыгааржыларның рольдарында театрның аныяк салгалының артистери хаара туттунган. Олар шупту-ла чурттуң ол-бо булуңнарындан келген акылдымалышкы нация чонунуң ооллары.

Шиинин кол маадырлары — салбыр командирдери сержантылар Монгуш (артист Ч. Ондар — автор) болгаш Алашкуров (артист Б. Монгуш), Майор Егоровтуң ролюнда артист С. Ооржак. Арткан рольдарда артист А. Ондар, Б. Бакыр, А. Шоюн, А. Тюлюш, К. Тагалавов, А. Ондар болгаш өскелер-даа ойнап турар. Шиинде сегиржип алышкынчарлыг сценалар хөй. Оон самбо талазы-биле консультантызы — самбо хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Иван Хураган.

Аныяк талантылыгларны деткип, оларга идегээринин талазы-биле тыва театрның чогаадыкчы удуртулгазының бүзүрелин аныяктар боттарының уран мергежилп, изиг күзели-биле бүзүреткен. Аныяктарның чаа шиизин октябрь айда ойнап эгелээр 46-гы театр сезонунда оны көрүп болур силер.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Редакциянын адреси: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75 карысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-31-75, чагаа киллизиниң 2-41-27 информация киллизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 2156.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1) ТС—01725